

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

JULIANE KOKOTT

8 päivänä maaliskuuta 2007¹

I Johdanto

oikeushenkilöitä. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on tältä osin nojautunut direktiiviin, joka ei sisällä uhrin määritelmää.

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

1. Tässä oikeudenkäynnissä on selvitettävä, edellytetäänkö uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä 15.3.2001 tehdyssä neuvoston puitepääöksessä 2001/220/YOS,² luettuna yhdessä rikoksen uhreille maksettavista korvauksista 29.4.2004 annetun neuvoston direktiivin 2004/80/EY kanssa,³ että osakeyhtiölle, jolle on aiheutettu vahinkoa, palautetaan kavalletut varat rikosoikeudenkäynnin yhteydessä. Erityisesti nousee esiin kysymys siitä, koskeeko uhrin käsite puitepääöksen 1 artiklan a alakohdassa esitetyn määritelmän vastaisesti paitsi luonnollisia henkilöitä myös

A Euroopan unionin ja Euroopan yhteisöjen oikeus

2. Puitepääöksen 2001/220 1 artiklan a alakohdan mukaan uhrilla tarkoitetaan "luonnollista henkilöä, joka on kärsinyt vahinkoa, mukaan lukien fyysinen tai henkinen vaurio, henkinen kärsimys tai taloudelliset menetykset sellaisista teoista tai laiminlyönneistä, jotka ovat vastoin jäsenvaltion rikoslakia".

1 – Alkuperäinen kieli: saksa.

2 – EYVL L 82, s. 1.

3 – EUVL L 261, s. 15 (EU 15:n kieliversiot).

3. Puitepäättöksen 2 artiklan 1 kohdassa kuvataan yleisesti uhrin etujen huomioon ottamista:

”Kunkin jäsenvaltion on annettava uhreille todellinen ja asianmukainen asema rikosoikeudellisessa järjestelmässään. Jäsenvaltion on jatkettava ponnisteluja sen varmistamiseksi, että uhria kohdellaan hänen ihmisarvoaan asianmukaisesti kunnioittaen oikeudenkäynnin aikana ja että uhrin oikeudet ja oikeutetut edut tunnustetaan, erityisesti rikosoikeudenkäynnin osalta.”

4. Puitepäättöksen 9 artikla koskee oikeutta korvaukseen rikosoikeudenkäynnin yhteydessä:

”1. Kunkin jäsenvaltion on huolehdittava siitä, että rikoksen uhrilla on oikeus saada kohtuullisessa ajassa rikosoikeudenkäynnin yhteydessä päätös rikoksentehtäjän velvoittamisesta maksamaan korvauksia, lukuun ottamatta tiettyjä tapauksia, joissa kansallisessa lainsäädännössä on säädetty korvausvaatimuksen käsittelystä muulla tavalla.

2. – –

3. Palautettavat ja oikeudenkäynnin ajaksi takavarikoidut uhreille kuuluvat esineet on, jollei rikosoikeudenkäynnin kannalta ehdottomasti toisin ole tarpeen, palautettava uhreille viipymättä.”

5. Puitepäättöksen johdanto-osan seitsemännessä perustelukappaleessa selvitetään suhdetta siviilioikeudenkäyntiin:

”Rikoksen uhrille tarjottavat tukitoimenpiteet ja erityisesti korvauksia sekä sovittelua koskevat säännökset eivät kuitenkaan koske siviilioikeudenkäyntiin kuuluvia ratkaisuja.”

6. Direktiivi 2004/80 koskee korvauksia, jotka valtio maksaa rikoksen uhreille. Se sisältää säännökset, joilla on tarkoitus helpottaa korvausten maksamista rajatylittävissä tilanteissa. Keskeiset perusperiaatteet on esitetty kahdessa ensimmäisessä artiklassa:

”1 artikla

Oikeus tehdä korvaushakemus asuinvaltiossa

Jäsenvaltioiden on varmistettava, että jos tahallinen väkivaltarikos on tehty muussa jäsenvaltiossa kuin korvauksen hakijan asuinvaltiossa, hakijalla on oikeus tehdä

hakemus asuinvaltionsa viranomaiselle tai muulle elimelle.

8. Direktiivin 2004/80 12 artiklassa säädetään tältä osin seuraavaa:

2 artikla

Vastuu korvauksen maksamisesta

"1. Tämän direktiivin nojalla laadittuja korvauksen saamista rajatylittävissä tapauksissa koskevia sääntöjä on sovellettava jäsenvaltioiden alueella tehtyjen tahallisten väkivaltarikosten uhreja koskevien kansallisten korvausjärjestelmien perusteella.

Korvauksen maksaa sen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen, jonka alueella rikos on tehty."

2. Kaikkien jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että niiden kansallisissa säädöksissä on säännökset niiden alueella tehtyjen tahallisten väkivaltarikosten uhreja koskevasta korvausjärjestelmästä, jolla varmistetaan uhreille oikeudenmukaiset ja riittävät korvaukset."

7. Korvaussäännösten yhdenmukaistamisesta luovuttiin vastoin komission alkupe-
räistä ehdotusta. Johdanto-osan kuudennessa
perustelukappaleessa todetaan kuitenkin
seuraavaa:

"Euroopan unionin alueella tapahtuneiden rikosten uhrien tulisi voida saada kärsimistään vahingoista oikeudenmukainen ja asianmukainen korvaus riippumatta siitä, missä Euroopan yhteisön alueella rikos on tehty."

9. Direktiivin 17 artiklan a alakohdassa korostetaan, että jäsenvaltiot voivat direktiivistä riippumatta ottaa käyttöön tai pitää voimassa suotuisampia säännöksiä rikoksen uhrien tai muiden rikoksesta kärsimään joutuneiden henkilöiden hyväksi, edellyttäen että tällaiset säännökset ovat tämän direktiivin mukaisia.

B *Italian oikeus*

10. Italia ei ilmeisestikään ole nimenomaisesti saattanut puitepäätöksen 2001/220 1 artiklan a alakohdan mukaista uhrin määritelmää osaksi kansallista oikeusjärjestystään.

11. Italian codice di procedura penalen 262 ja 263 §:ssä säädetään rikosoikeudenkäynnissä takavarikoitujen tavaroiden palauttamisesta. Palauttamista koskeva päätös kuuluu lähtökohtaisesti rikosasiaa käsittelevän tuomioistuimen toimivaltaan. Jos omistusoikeudesta on kuitenkin riitaa, kyseinen tuomioistuin siirtää riidan toimivaltaiseen riita-asioita käsittelevään tuomioistuimeen.

12. Lisäksi Italian codice di procedura penalen 74 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä sekä 538 §:ssä ja sitä seuraavissa pykälissä säädetään uhrin esittämien vahingonkorvausvaatimusten johdosta annettavasta ratkaisusta rikosoikeudenkäynnissä.

III **Tosiseikat ja ennakkoratkaisukysymykset**

13. Giovanni Dell'Orto tuomittiin 4.5.1999 annetulla tuomiolla seuraamusten sovinto-perusteisen määrittämisen nojalla yhdessä

muiden syytettyjen kanssa yhden vuoden ja kuuden kuukauden mittaiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen sekä sakkoon virheellisten yhtiötietojen antamiseen perustuvista rikoksista, eli asiassa oli muun muassa syyllistytty törkeään kavallukseen ja poliittisten puolueiden lainvastaiseen rahoittamiseen Saipem Spa:n vahingoksi. Tämä tuomio on nyttemmin lainvoimainen.

14. Dell'Orto siirsi vielä esitutkinnan aikana ulkomaiselta tililtä Italiaan 1 064 069,78 euron suuruisen rahamäärän, joka ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tietojen mukaan on rikoksella saatua omaisuutta ja kuuluu edelleen Saipemille. Italialainen tili määrättiin takavarikoitavaksi.

15. Tuomiossa ei lausuttu mitään takavarikoidusta rahamäärästä. Saipemin esittämän vaatimuksen johdosta 3.12.1999 annetussa päätöksessä määrättiin, että takavarikoidut määrät on palautettava sille. Tilillä ollut rahamäärä nostettiin tämän johdosta 10.12.1999, ja tili lopetettiin.

16. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ilmoita, missä tuomioistuimessa Dell'Orto tuomittiin ja mikä tuomioistuin päätti taka-

varikoitujen määrien palauttamisesta, mutta vaikuttaa siltä, että kyseinen tuomioistuim antoi itse nämä ratkaisut.

17. Corte di Cassazione kumosi nämä toimenpiteet 8.11.2001. Takavarikoitujen rahojen palauttaminen ei nimittäin sen mukaan ollut seuraamusten sovintoperusteisen määräämisen kohteena. Palauttaminen ei tämän johdosta voinut tapahtua rikosoikeudenkäynnissä.

18. Myöhemmin annettujen välipäätösten mukaan ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on täytäntöönpanevana tuomioistuimena päätettävä nyt jatkotoimenpiteistä riidanalaisten rahamäärien osalta. Tämän ratkaisun tekemiseksi se esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat kysymykset:

asiassa annetun lainvoimaisen tuomion (ja näin myös – – sovintoon perustuvan seuraamuksen määräämistä koskevan tuomion)⁴ täytäntöönpanomenettelyssä keneen tahansa rikoksesta vahinkoa kärsineeseen henkilöön rikoksen uhreille maksettavista korvauksista 29.4.2004 annetun neuvoston direktiivin 2004/80 1 artiklan ja sitä seuraavien artiklojen tai muiden yhteisön oikeussääntöjen johdosta?”

19. Dell’Orto, Irlanti, Italia, Alankomaat, Itävalta, Yhdistynyt kuningaskunta ja komissio ovat osallistuneet oikeudenkäyntiin.

IV Tapauksen arviointi

”a) Voidaanko puitepäätöksen 2001/220/YOS 2 ja 9 artiklan säännöksiä soveltaa rikosoikeudenkäynnissä yleisesti keneen tahansa rikoksesta vahinkoa kärsineeseen henkilöön rikoksen uhreille maksettavista korvauksista 29.4.2004 annetun neuvoston direktiivin 2004/80/EY 1 artiklan ja sitä seuraavien artiklojen tai muiden yhteisön oikeussääntöjen johdosta?

b) Voidaanko puitepäätöksen 2001/220 2 ja 9 artiklan säännöksiä soveltaa rikos-

20. Kansallinen tuomioistuin pyytää, että puitepäätöstä 2001/220 tulkitaan ottamalla huomioon direktiivi 2004/80. Se nimittäin haluaisi yhdenmukaisesti yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Pupino esittämien toteamusten kanssa, joiden mukaan yhdenmukaisen tulkinnan periaate pätee puitepäätösten osalta, tulkita kansallista oikeutta mahdollisimman pitkälle puitepäätöksen sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti, jotta sillä

4 – Alaviite ei koske suomenkielistä toisintoa.

tavoiteltu tulos saavutettaisiin ja näin nou-
datettaisiin EU 34 artiklan 2 kohdan b
alakohtaa.⁵ Pääasian osalta se ilmeisesti
katsoo, että sen on puitepäättöksen nojalla
päättävä takavarikoitujen määrien palaut-
tamisesta Saipemille.

*A Ennakkoratkaisupyyntöön ottaminen tut-
kittavaksi*

21. Yhdistynyt kuningaskunta katsoo, että
ennakkoratkaisupyyntöä ei voida ottaa tut-
kittavaksi. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuo-
mioistuvin viittaa EY 234 artiklaan mutta
pyytää kuitenkin puitepäättöksen eli EU
34 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaisen
toimen säännösten tulkintaa. Unionin oikeu-
den tulkintaa koskeva ennakkoratkaisus-
pyyntö voidaan kuitenkin esittää vain EU
35 artiklan 1 kohdan nojalla. Irlanti on samaa
mieltä mutta toteaa kuitenkin, että ennako-
ratkaisua pyytäneen tuomioistuimen virhe
voidaan korjata, sillä tällainen ennakkorat-
kaisupyyntö olisi tutkittavissa EU 35 artiklan
nojalla.

5 – Asia C-105/03, Pupino, tuomio 16.6.2005 (Kok. 2005, s. I-5285,
43 kohta). Yhteisöjen tuomioistuimen tämän toteamuksen
osalta on huomattava, että tuomion saksan- ja englanninkie-
lisissä käännöksissä käytettiin aluksi virheellisesti käsitettä
"direktiivin mukainen tulkinta", joka ei sovellu asiaan, kun
kyse on puitepäättöksistä. Tämä käännösvirhe on nyttemmin
korjattu.

22. Kuten Irlanti korosti suullisessa käsitte-
lyssä, on luonnollisesti suljettu pois, että EY
234 artiklan mukaisten yhteisön oikeutta
koskevien kysymysten esittämisen varjolla
yhteisöjen tuomioistuimelle esitetään tosi-
asiallisesti unionin oikeuden soveltamista
koskevia kysymyksiä, jotka voidaan tutkia
ainoastaan EU 35 artiklassa asetettujen
lisäedellytysten nojalla. Se, missä laajuudessa
yhteisön oikeutta koskevassa ennakkoratkai-
supyyntössä voidaan kuitenkin viitata unio-
nin oikeuteen näiden molempien oikeus-
järjestysten keskinäisen vuorovaikutuksen
takia, jota käsitellään jäljempänä, voisi käy-
tännössä tuoda esiin vaikeita rajanvetokysy-
myksiä. Niitä ei kuitenkaan tarvitse ratkaista
nyt.

23. Yhdistyneen kuningaskunnan esittämä
näkemyks nyt käsiteltävänä olevan ennako-
ratkaisupyyntöön jättämisestä tutkimatta ei
kuitenkaan vakuuta. Kuten yhteisöjen tuo-
mioistuvin on todennut, EU 46 artiklan b
alakohdan mukaan EY:n perustamissopi-
muksen, EHTY:n perustamissopimuksen ja
Euratomin perustamissopimuksen määräyk-
siä, jotka koskevat yhteisöjen tuomioistui-
men toimivaltaa ja tämän toimivallan käyt-
tämistä ja joihin kuuluu EY 234 artikla,
sovelletaan Euroopan unionista tehdyn sopi-
muksen VI osaston määräyksiin EU 35 artik-
lassa määrätyn edellytyksin. Tästä seuraa,
että EY 234 artiklan mukaista järjestelmää

voidaan soveltaa yhteisöjen tuomioistuimen toimivaltaan antaa ennakkoratkaisuja EU 35 artiklan nojalla, jollei tämän määräyksen mukaisista edellytyksistä muuta johdu.⁶

24. Myös unionin oikeutta koskevat EU 35 artiklan nojalla esitetyt ennakkoratkaisupyynnot ovat näin ollen lähtökohtaisesti EY 234 artiklassa tarkoitettuja ennakkoratkaisupyyntöjä. Se, missä laajuudessa kansallinen tuomioistuin mainitsee nämä määräykset nimenomaisesti, ei voi olla ratkaisevaa ennakkoratkaisupyynnön tutkittavaksi ottamisen kannalta. Tutkittavaksi ottaminen riippuu pikemminkin siitä, täyttyvätkö ne kulloisetkin edellytykset, jotka unionin oikeutta koskevien kysymysten osalta aiheuttavat erityisesti EU 35 artiklasta.

25. Erityisesti Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin mukaan EU 35 artiklan mukaisen tärkeimmän edellytyksen pitäisi olla se, että asianomaisen jäsenvaltion on tunnustettava yhteisöjen tuomioistuimen toimivalta unionin oikeutta koskevien ennakkoratkaisupyyntöjen osalta. Kumpikaan näistä jäsenvaltioista ei nimittäin ole antanut tällaista julistusta. Kuten myös Irlanti myöntää, nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa on kuitenkin selvää, että ennakkoratkaisua pyytäneellä tuomioistuimella on oikeus esittää ennakkoratkaisupyyntö. Italia on nimittäin antanut 1.5.1999 eli Amsterdamin sopimuksen voimaantulopäivänä voimaan tulleen julistuksen, jolla se hyväksyi yhteisöjen tuomioistuimen toimivallan antaa ratkaisuja EU 35 artiklassa tarkoitettujen toimien pätevyy-

destä tai tulkinnasta EU 35 artiklan 3 kohdan b alakohdan mukaisesti.⁷

26. Eri hallitukset epäilevät edelleen ennakkoratkaisupyynnön merkitystä pääasian ratkaisemisen kannalta.

27. Sen osalta, että ennakkoratkaisupyynnöllä on oltava merkitystä pääasian ratkaisun kannalta, yhteisöjen tuomioistuin on EY 234 artiklaa koskevaa oikeuskäytäntöä EU 35 artiklaan soveltaessaan todennut, että oletama, jonka mukaan kansallisten tuomioistuinten esittämällä ennakkoratkaisukysymyksillä on merkitystä, voidaan hylätä vain poikkeustapauksissa eli silloin, kun on ilmeistä, että kansallisen tuomioistuimen pyytämällä näissä kysymyksissä tarkoitettujen unionin oikeuden säännösten ja määräysten tulkittamisella ei ole mitään yhteyttä kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävän asian tosiseikkoihin tai kohteeseen, tai kun kyseinen ongelma on luonteeltaan hypoteettinen taikka kun yhteisöjen tuomioistuimella ei ole tiedossaan niitä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, jotka ovat tarpeen, jotta se voisi antaa hyödyllisen vastauksen sille esitettyihin kysymyksiin. Yhteisöjen tuomioistuin on muissa tapauksissa lähtökohtaisesti velvollinen vastaamaan sille esitettyihin EU 35 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen toimien tulkintaa koskeviin ennakkoratkaisukysymyksiin.⁸

6 – Edellä alaviitteessä 5 mainittu asia Pupino, tuomion 19 kohta. Ks. myös asia C-354/04 P, Gestoras Pro Amnistía ym. v. neuvosto, tuomio 27.2.2007 (Kok. 2007, s. I-1579, 54 kohta) ja asia C-355/04 P, Segi ym. v. neuvosto, tuomio 27.2.2007 (Kok. 2007, s. I-1657, 54 kohta).

7 – Ilmoitus Amsterdamin sopimuksen voimaantulopäivästä (EYVL L 114, s. 56).

8 – Edellä alaviitteessä 5 mainittu asia Pupino, tuomion 29 kohta ja sitä seuraava kohta EY 234 artiklaa koskevine oikeuskäytäntöviittauksineen.

28. Alankomaiden hallitus arvostelee sitä, että ennakkoratkaisupyyntö ei sisällä tietoja siitä, mitä Italian oikeuden säännöksiä pitäisi tulkita yhdenmukaisesti puitepäättöksen kanssa. Näitä tietoja tarvitaan, koska puitepäättöstä ei voida soveltaa välittömästi.

29. Vakiintuneessa oikeuskäytännössä on katsottu, että jotta yhteisön oikeutta voitaisiin tulkita siten, että tulkinta olisi kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllinen, sen on ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevassa päätöksessään määritettävä esittämiinsä kysymyksiin liittyvät tosiseikat ja oikeudelliset seikat tai ainakin selostettavat tosiseikkoja koskevat lähtökohdat, joihin nämä kysymykset perustuvat. Tietojen antamisella ennakkoratkaisupyynnöissä pyritään myös siihen, että jäsenvaltioiden hallituksilla ja muilla osapuolilla, joita asia koskee, olisi mahdollisuus esittää huomautuksensa yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan mukaisesti. Tässä yhteydessä on otettava huomioon, että ainoastaan ennakkoratkaisupyynnot annetaan tiedoksi kyseisille osapuolille.⁹

30. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tämän johdosta esitettävä oikeussäännöt siltä osin kuin se on tarpeen hyödyllisen vastauksen antamiseksi ennakkoratkaisukysymykseen. Sen ei sitä vastoin tarvitse osoittaa, että tavoitteena oleva yhdenmukainen tulkinta on tosiasiallisesti

mahdollinen. Asiassa Pupino annetun tuomion mukaan pelkät epäilyt siitä, voidaanko kansallista oikeutta tulkita puitepäättöksen mukaisesti, eivät johda ennakkoratkaisupyynnön tutkimatta jättämiseen, vaan tällaisen tulkinnan on oltava ilmeisesti mahdollista. Jos se ei ole ilmeisesti mahdollista, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on tutkia, onko kyseisessä asiassa kansallisen oikeuden tulkitseminen puitepäättöksen mukaisesti mahdollista.¹⁰ Tämä näkemys on myös looginen, sillä kansallisen oikeuden tulkinta – myös yhdenmukainen tulkinta unionin oikeuden tai yhteisön oikeuden kanssa – ei ole yhteisöjen tuomioistuimen tehtävänä ennakkoratkaisupyynnönnettelyssä.

31. Vastaavasti olisi myös saattanut olla avuksi, jos olisi saatu enemmän tietoa säännöksistä, joita ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin aikoo tulkita yhdenmukaisesti puitepäättöksen kanssa,¹¹ mutta tällaisten tietojen puuttuminen ei kuitenkaan estä antamasta hyödyllistä vastausta ennakkoratkaisukysymyksiin.

32. Itävallan hallitus menee jopa askeleen verran pidemmälle kuin Alankomaiden hallitus, sillä se esittää, että Italian oikeuden mukaan rikosoikeudellisissa täytäntöönpanomenettelyissä ei voida ratkaista uhrin esittämiä siviilioikeudellisia vaatimuksia. Tämän

9 – Asia C-217/05, Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio, tuomio 14.12.2006 (Kok. 2006, s. I-11987, 26–28 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) ja kyseisessä asiassa 13.7.2006 antamani ratkaisuehdotus, 33 kohta myös oikeuskäytäntöviittauksineen.

10 – Edellä alaviitteessä 5 mainittu asia Pupino, tuomion 48 kohta.

11 – Ks. jäljempänä 79 kohta.

vuoksi ennakkoratkaisupyyntö on hypoteettinen. Tämäkään väite ei kuitenkaan menesty, sillä se ei sisällä tietoja, joilla voitaisiin perustella ilmeiset epäilyt sen suhteen, voidaanko kansallista oikeutta tulkita puitepäätöksen mukaisesti.

33. Painoarvoltaan suuremmat ovat Irlannin hallituksen esittämät epäilyt siitä, voiko puitepäätöksellä 2001/220 olla ajallisesti oikeusvaikutuksia pääasian osalta. Dell'Ortoa koskeva tuomio annettiin 4.5.1999, riidanalaiset rahamäärät takavarikoitiin jo 29.12.1997 ja niiden väitetty kavaltaminen tapahtui vielä aikaisemmin. Määräaika puitepäätöksen asianomaisten säännösten täytäntöönpanolle päättyi sitä vastoin vasta 22.3.2002, ja direktiiviin 2004/80 liittyvä määräaika päättyi puolestaan vasta 1.7.2005 tai 1.1.2006. Jos puitepäätöksellä ei siten ajallisista syistä voi olla oikeusvaikutuksia väitetyistä rikoksella saadun omaisuuden palauttamisen osalta, Italian oikeuden tulkinta puitepäätöksen mukaisesti ei ole mahdollista eikä ennakkoratkaisupyyntöillä ole merkitystä pääasian kannalta.

34. Asiassa Pupino antamani ratkaisuehdotuksen mukaan puitepäätöksen mukaista tulkintaa ei kuitenkaan estä se, että tutkinnan alaiset tapahtumat edeltävät puitepäätöksen tekemistä. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan menettelysääntöjen osalta lähdetään nimittäin siitä, että ne ovat sovellettavissa kaikkiin tuomioistuinasioihin, jotka ovat vireillä niiden voimaantuloajankohtana.¹² Tuomioistuinkaan ei ilmeisesti nähnyt ajallista soveltuvuutta koskevassa kysymyksessä estettä puitepäätöksen mukaiselle tulkin-
nalle, sillä se ei ottanut kyseistä seikkaa esiin asiassa Pupino antamassaan tuomiossa. Asian Pupino tavoin myös pääasiassa on kyse menettelyllisistä kysymyksistä eli tuomioistuimen toimivallasta antaa ratkaisu siitä, maksetaanko rikosoikeudenkäynnissä takavarikoidut pankkitalletukset vahinkoa kärsineelle yritykselle. Tämän mukaisesti Irlanti luopui tätä koskevista epäilyistään suullisessa käsittelyssä.

35. Siltä osin kuin nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa on vielä annettava ratkaisuja, puitepäätöksen 2001/220 soveltaminen pääasiaan on näin ollen ajallisesti mahdollista.

12 – Asia C-105/03, ratkaisuehdotus 11.11.2004 (Kok. 2005, s. I-5285, 43 kohta), jossa viitataan seuraaviin asioihin: yhdistetyt asiat 212/80–217/80, Salumi ym., tuomio 12.11.1981 (Kok. 1981, s. 2735, 9 kohta); yhdistetyt asiat C-121/91 ja C-122/91, CT Control Rotterdam ja JCT Benelux v. komissio, tuomio 6.7.1993 (Kok. 1993, s. I-3873, 22 kohta); asia C-61/98, De Haan, tuomio 7.9.1999 (Kok. 1999, s. I-5003, 13 ja 14 kohta) ja yhdistetyt asiat C-361/02 ja C-362/02, Tsapalos, tuomio 1.7.2004 (Kok. 2004, s. I-6405, 19 kohta).

36. Viimeinen epäily ennakkoratkaisupyynnön merkityksellisyydestä pääasian kannalta liittyy puitepäättöksen 2001/220 laillisuuteen. Jos puitepäätös on lainvastainen eikä siten sovellettavissa, se ei voi liioin velvoittaa puitepäättöksen mukaiseen tulkintaan, ja tulkintaa koskevilla kysymyksillä ei ole merkitystä pääasian osalta.

37. Tältä osin haluaisin muistuttaa siitä, että asiassa Pupino antamassani ratkaisuehdotuksessa esitin epäilyjä asian oikeudellisesta perustasta, mutta päädyin kuitenkin siihen lopputulokseen, että tuomioistuimen ei ole otettava näitä epäilyjä käsiteltäväksi omasta aloitteestaan, kun ei ole vakavia epäilyksiä säännösten pätevyydestä.¹³ Se, että puitepäättöstä tehtäessä on valittu kyseinen oikeudellinen perusta, vaikuttaa vähintäänkin hyväksyttävältä. Yhteisöjen tuomioistuin ei asiassa Pupino antamassaan tuomiossa vastaavasti lausunut mitään tästä kysymyksestä. Koska nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tai osapuolet eivät ole ottaneet esiin kysymystä puitepäättöksen oikeudellisesta perustasta, tässä asiassa ei ole mitään syytä syventyä tähän seikkaan uudelleen.

38. Näin ollen ennakkoratkaisupyyntö on otettava tutkittavaksi.

B Ennakkoratkaisukysymykset

39. Jotta voidaan vastata ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen kysymyksiin, jotka koskevat puitepäättöksen 2001/220 tulkintaa direktiivi 2004/80 huomioon ottaen, on ensiksi lausuttava toimien keskinäisen vuorovaikutuksen mahdollisuuksista ja rajoista EY:n perustamissopimuksen ja Euroopan unionista tehdyn sopimuksen perusteella (tältä osin jäljempänä 1 kohta). Puitepäättöstä on seuraavaksi tulkittava nämä tulokset huomioon ottaen (tältä osin jäljempänä 2 ja 3 kohta).

1. Unionin oikeuden ja yhteisön oikeuden välinen suhde tulkinnan kannalta

40. Erityisesti Irlanti ja Yhdistynyt kuningaskunta vastustavat sitä, että unionin oikeuteen kuuluvaa puitepäättöstä tulkittaessa otetaan huomioon (myöhemmin annettu) yhteisön oikeuteen kuuluva direktiivi. Niiden mukaan kyse on kahdesta eri oikeusjärjestyksestä, jotka on erotettava toisistaan jyrkästi. Tämä näkemys on ainakin osittain perusteltu. Sitä ei kuitenkaan voida noudattaa koko laajuudessaan.

¹³ – Edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Pupino, ratkaisuehdotuksen 48–52 kohta.

41. Ensiksi on tehtävä selväksi, että kaikenlainen keskinäinen vuorovaikutus tulkinnassa edellyttää jonkinlaista vastaavaa tulkintavaltaa. *Contra legem* -tulkinta tuskin olisi sopusoinnussa oikeusvarmuuden periaatteen kanssa.¹⁴

42. Kuten erityisesti Yhdistynyt kuningaskunta esittää, Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja EY:n perustamissopimukseen perustuvat erilaiset toimivaltuudet estävät myös olemassa olevan tulkintavallan osalta sen, että tulkinnan avulla yhteen näistä oikeusjärjestyksistä siirretään toisen oikeusjärjestyksen säännökset, joille ei ole oikeudellista perustaa vastaanottavassa oikeusjärjestyksessä. Kaikessa tulkinnassa on nimittäin otettava huomioon tulkittavan toimen oikeudellinen perusta, ja tulkinta ei näin ollen saa johtaa lopputulokseen, joka ei ole enää sopusoinnussa oikeudellisen perustan kanssa.

43. Tämä pätee erityisesti silloin, kun yhteisön oikeuden sisältö omaksutaan unionin oikeuteen, sillä Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 47 artiklan mukaan kyseinen sopimus ei vaikuta EY:n perustamissopimukseen. Tämän vuoksi yhteisöjen tuomioistuin katsoo olevansa velvollinen valvomaan, että toimet, joiden neuvosto väittää kuuluvan Euroopan unionista tehdyn sopimuksen soveltamisalaan, eivät ulotu sen toimivallan alueelle, joka EY:n perustamisso-

pimuksen määräyksillä annetaan yhteisölle.¹⁵

44. Jos nämä rajat otetaan huomioon, siirtymiset yhteisön oikeuden ja unionin oikeuden välillä perustuvat jo perustamissopimuksiin. Unioni ja yhteisö elävät nimittäin rinnakkain erillisinä mutta toisiinsa liittyvinä oikeusjärjestyksinä.¹⁶ EU 1 artiklan 3 kohdan mukaan Euroopan yhteisöt ovat unionin perustana. EU 3 artiklan 1 kohdan mukaan unionilla on yhteinen toimielinjärjestelmä, joka turvaa unionin tavoitteiden saavuttamiseksi suoritettavien toimien johdonmukaisuuden ja jatkuvuuden yhteisön säännöstöä noudattaen ja kehittäen. Lisäksi EY 61 artiklan a ja e alakohdassa määrätään, että EY:n perustamissopimuksen IV osaston mukaiset toimenpiteet yhdessä Euroopan unionista tehdyn sopimuksen VI osastoon perustuvien toimenpiteiden kanssa myötävaikuttavat vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvan alueen toteuttamiseen.

45. Asiassa Pupino antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin totesi tämän johdosta, että on täysin ymmärrettävää, että Euroopan unionista tehdyn sopimuksen laatijat pitivät tärkeänä määrätä tämän sopimuksen VI osastossa sellaisten oikeudellisten instrumenttien käytöstä, joilla on vastaavat vaikutukset kuin EY:n perustamissopimuksessa määrätyillä instrumenteilla, jotta tehokkaasti edistetään unionin tavoitteiden saavuttamista.¹⁷ Sama koskee luonnollisesti

15 – Asia C-170/96, komissio v. neuvosto (kauttakuluvuusi), tuomio 12.5.1998 (Kok. 1998, s. I-2763, 16 kohta) ja asia C-176/03, komissio v. neuvosto (ympäristörikosoikeus), tuomio 13.9.2005 (Kok. 2005, s. I-7879, 39 kohta).

16 – Ks. asia T-306/01, Yusuf ja Al Barakaat International Foundation v. neuvosto ja komissio, tuomio 21.9.2005 (Kok. 2005, s. II-3533, 156 kohta).

17 – Edellä alaviitteessä 5 mainitun tuomion 36 kohta.

14 – Edellä alaviitteessä 5 mainittu asia Pupino, tuomion 44 ja 47 kohta.

myös unionin lainsäätämistoimintaa. Yhteisön sekundaarisessa oikeudessa sopiviksi osoittautuneita sääntelytapoja, ratkaisuja ja menetelmiä voidaan soveltaa myös unionin oikeuteen kuuluvien toimien osalta.

ja b alakohdan sekä EU 34 artiklan 2 kohdan c alakohdan nojalla.¹⁸ Tällaisia toimia on niiden yhteisen tavoitteen mukaisesti tulkittava siten, että ne asettuvat saumattomasti yhteen. Tässä yhteydessä voi olla erityisen suotavaa tulkita määräelmiä yhdenmukaisesti.

46. Näin ollen yhteisön oikeudesta omaksutuille elementeille on lähtökohtaisesti annettava unionin oikeudessa sama sisältö kuin yhteisön oikeudessa. Tämä pätee kuitenkin vain siltä osin kuin unionin oikeuden erityinen luonne, eli esimerkiksi se, että puitesopimuksilla ei ole välitöntä vaikutusta, ei ole esteenä tälle. Yhtenäisellä tulkinnallakaan ei nimittäin voida poistaa perustamissopimuksissa määrättyjä eroja ylikansallisen yhteisön oikeuden ja perinteiseen kansainväliseen oikeuteen vahvemmin perustuvan unionin oikeuden välillä.

47. Jyrkkä erottelu sääntelytoimivaltojen välillä *edellyttää* kuitenkin mahdollisesti jopa sitä, että toteutetaan toisiaan täydentäviä unionin oikeuteen ja yhteisön oikeuteen kuuluvia toimia. Siten Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehtyyn yleissopimukseen tehdystä Schengenin tietojärjestelmää koskevista muutoksista on säädetty rinnakkaisilla toimilla EY 66 artiklan ja EU 30 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdan, EU 31 artiklan a

48. Juuri tällaisissa tapauksissa saattaa Irlannin näkemyksen vastaisesti olla tarpeen, että oikeusjärjestyksen aiempaa toimea tulkitaan ottamalla huomioon toiseen oikeusjärjestykseen kuuluva myöhemmin toteutettu toimi. Tällaisessa tilanteessa voi myös päinvastoin olla suotavaa tulkita myöhemmin toteutettua toimea ottamalla huomioon se aikaisempi lainsäädäntö, jota toimen on tarkoitus täydentää.

49. On siten mahdollista tulkita unionin oikeuteen kuuluvia toimia ottamalla huomioon yhteisön oikeus, mutta tällöin täytyy kuitenkin ottaa huomioon rajat, jotka johtuvat unionin ja yhteisön välisistä eroista, erityisesti niiden toimivallan ja niiden käytävissä olevien menettelytapojen osalta.

18 – Ks. esim. Sirene-käsikirjan muuttamisesta noudatettavista menettelyistä 19.2.2004 tehty neuvoston päätös 2004/201/YOS ja niistä 19.2.2004 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 378/2004 (EUVL L 64, s. 5 ja 45).

2. Uhrin käsite

50. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuimien haluaa ensimmäisellä kysymyksellään tietää, voivatko myös oikeushenkilöt olla puitepäätöksessä 2001/220 tarkoitettuja uhreja. Tällä on merkitystä, sillä kaikki puitepäätöksen asianomaiset säännökset, ennen kaikkea 2 ja 9 artikla, vaikuttavat vain uhrien hyväksi. Osoitan kuitenkin seuraavaksi, että oletama, jonka mukaan oikeushenkilöt voidaan katsoa puitepäätöksessä tarkoitetuiksi uhreiksi, ei juuri ole mahdollinen, vaikka direktiivi 2004/80 otettaisiin huomioon.

a) Puitepäätös 2001/220

51. Kuten kaikki osapuolet korostavat, Saimen ei ole puitepäätöksen 2001/220 1 artiklan a alakohtaan sisältyvässä uhrin määritelmässä tarkoitettu uhri, sillä sen mukaan uhrin käsite rajoittuu luonnollisiin henkilöihin.

52. Irlanti ja komissio korostavat perustelustani, että tämän määritelmän syntytausta puhuu sitä vastaan, että se ulottuisi oikeushenkilöihin. Kyseinen määritelmä aiottiin jo alun perin rajoittaa luonnollisiin henkilöihin, sillä se vastasi Portugalin tekemää aloitetta puitepäätökseksi. Komissio viittaa tältä osin siihen, että myös aloitetta edeltänyt komis-

sion tiedonanto rikoksen uhreista¹⁹ koski yksinomaan luonnollisia henkilöitä. Neuvosto tosin tarkisti lainsäätämismenettelyssä, luetaanko oikeushenkilöt mukaan,²⁰ mutta tämä ei johtanut vastaavaan uhrin määritelmän laajentamiseen.

53. Samoin tämä syntyhistoria puhuu sitä Irlannin mahdollisena pitämää näkemystä vastaan, jonka mukaan oikeushenkilön taustalla olevat luonnolliset henkilöt on katsottava oikeushenkilöön kohdistuneen rikoksen uhreiksi. Jos myös tätä välillistä uhria olisi täytynyt suojata, olisi ollut johdonmukaista katsoa myös oikeushenkilöt uhreiksi. Pääasiassa ei ole kyse välillisesti vaurioita kärsineiden luonnollisten henkilöiden vaatimuksista, vaan sellaisen oikeushenkilön vaatimuksista, jolle on aiheutettu välitöntä vahinkoa. Tämän johdosta ei nouse esiin kysymystä siitä, voivatko välilliset vauriot luoda perustan puitepäätöksessä 2001/220 tarkoitettulle uhrin asemalle.

54. Oikeushenkilön taustalla olevien luonnollisten henkilöiden ottaminen huomioon kumoaa kuitenkin Yhdistyneen kuningaskunnan esittämän toisen väitteen, jolla se vastusti uhrin käsitteen ulottamista oikeus-

19 – Komissio viittaa neuvostolle, Euroopan parlamentille ja talous- ja sosiaaliskomitealle antamaansa tiedonantoon Rikoksen uhrin Euroopan unionissa – Normit ja toiminta, KOM (1999) 349 lopullinen.

20 – Rikosoikeudellisen yhteistyön työryhmän yhteenveto asian käsittelystä 19.6. ja 20.6.2000 (neuvoston asiakirja 9720/00 26.6.2000, s. 3, alaviite 3) ja rikosoikeudellisen yhteistyön työryhmän selvitys 11.7.2000 (neuvoston asiakirja 10387/00 14.7.2000, s. 7, alaviite 1).

henkilöihin. Kyseinen jäsenvaltio esittää, että EU 29 artiklassa asetettu tavoite antaa kansalaisille vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvalla alueella merkittävä määrä turvallisuutta viittaa väistämättä luonnollisiin henkilöihin. Tämä ei kuitenkaan voi estää unionin lainsäätäjää suojelemasta oikeushenkilöitä luonnollisten henkilöiden tavoin, sillä myös oikeushenkilöitä vahingoittava rikollisuus kohdistuu viime kädessä luonnollisiin henkilöihin, eli niiden omistajiin tai myös niiden työntekijöihin. Lisäksi tämä rikollisuus voi vaikuttaa myös kansalaisten subjektiiviseen turvallisuudentunteeseen.

vat suurimmalta osin vain luonnollisia henkilöitä. Myös 2 artiklan 1 kohta on tuotava esiin. Sen mukaan uhria on kohdeltava hänen ihmisarvoaan asianmukaisesti kunnioittaen. Samoin 2 artiklan 2 kohdan mukainen korotettu suoja erityisen haavoittuvaisille uhreille on vain vaikeasti kuviteltavissa oikeushenkilöiden osalta. Vastaavasti 8 artiklan säännöksiä uhrin ja hänen perheenjäsentensä suojasta ei voida soveltaa oikeushenkilöihin.

55. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen VI osaston yleisestä tavoitteenasettelusta riippumatta puitepäätökseen 2001/220 sisältyvä rajoitettu uhrin määritelmä on kuitenkin sopusoinnussa puitepäätöksen muiden säännösten ja sen havaittavissa olevien tavoitteiden kanssa.

56. Puitepäätöksen muita säännöksiä voitaisiin tuki lähtökohtaisesti soveltaa osittain myös oikeushenkilöihin, jos nämä olisi katsottava uhreiksi, joskin – kuten Itävalta on perustellusti korostanut – eräät puitepäätöksen osat vaikuttavat yksinomaan luonnollisten henkilöiden hyväksi. Jo puitepäätöksen 2001/220 1 artiklan a alakohdassa esimerkiksi mainitut uhrin kärsimät vahingot, eli fyysinen tai henkinen vaurio, henkinen kärsimys tai taloudelliset menetykset, koske-

57. Peruste oikeushenkilöiden sisällyttämiselle uhrin käsitteeseen voisi olla olemassa korkeintaan silloin, kun niiden huomioimatta jättäminen ei olisi ylemmäntasoisien säädöksen mukaista, eli erityisesti Irlannin mainitsemien perusoikeuksien mukaista, joita unioni EU 6 artiklan 2 kohdan mukaisesti pitää arvossa. Tältä osin nousee esiin ennen kaikkea kysymys siitä, onko luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden erilainen kohtelu yleisen yhdenvertaisuusperiaatteen mukaista. Kyseinen periaate edellyttää, että toisiinsa rinnastettavia tapauksia ei kohdella eri tavalla eikä erilaisia tapauksia

kohdella samalla tavalla, ellei tällaista kohtelua voida objektiivisesti perustella.²¹

tarvitsevat vastaavasti suojaa rikosoikeudenkäynnissä.²²

58. Unionin lainsäätäjän pitäisi kuitenkin myös silloin, kun se ottaa huomioon yhdenvertaisuusperiaatteen, rajoittua sääntelemään ainoastaan luonnollisten henkilöiden kohtelua. Myös oikeushenkilöt voivat toki kärsiä vahinkoa rikosten johdosta, mutta jo puitepäättöksen 2001/220 1 artiklan a alakohdan sisältävä uhrin määritelmä osoittaa, että luonnollisten henkilöiden kärsimä vahinko ei useinkaan rajoitu aineelliseen menetykseen, vaan kyseinen vahinko voi yhdessä fyysisen ja henkisen vaurion sekä henkisen kärsimyksen kanssa saavuttaa aivan muita ulottuvuuksia kuin oikeushenkilöiden kärsimä vahinko. Lisäksi luonnolliset henkilöt ovat rikosoikeudenkäynnissä usein selvästi enemmän suojelun tarpeessa kuin oikeushenkilöt, joilla säännönmukaisesti on ammattimainen avustaja. Nämä ovat objektiivisia perusteita kohdella etuoikeutetusti luonnollisia henkilöitä, jotka ovat joutuneet rikoksen uhriksi.

59. Lisäksi on huomautettava siitä, että puitepäättös ei estä jäsenvaltioita ryhtymästä omiin toimenpiteisiin, mikäli oikeushenkilöt

60. Näin ollen on todettava, että puitepäättökseen 2001/220 – vaikka perusoikeudet otettaisiinkin huomioon – ei sisälly perustetta ulottaa uhrin määritelmää sen sanamuodon yli oikeushenkilöihin.

b) Direktiivi 2004/80

61. Ensiksi on Yhdistyneen kuningaskunnan tavoin huomautettava, että riippumatta siitä, miten uhrin käsitettä tulkitaan, nyt käsiteltävänä oleva tapaus ei voi johtaa direktiivin 2004/80 soveltamiseen. Direktiivissä säädetään korvauksesta ainoastaan tahallisen väkivaltarikoksen osalta, kun taas riidanalaiset varat on hankittu kavalluksella. Lisäksi rikos tapahtui ainakin olennaisilta osin ellei kokonaan siinä jäsenvaltiossa, jossa oli uhrin eli Saipemin kotipaikka. Direktiivissä sen sijaan säädetään korvauksista silloin, kun rikos tapahtuu toisessa jäsenvaltiossa.

21 – Asia 203/86, Espanja v. neuvosto, tuomio 20.9.1988 (Kok. 1988, s. 4563, 25 kohta); yhdistetyt asiat C-248/95 ja C-249/95, SAM Schiffahrt ja Stapf, tuomio 17.7.1997 (Kok. 1997, s. I-4475, 50 kohta); asia C-292/97, Karlsson ym., tuomio 13.4.2000 (Kok. 2000, s. I-2737, 39 kohta); yhdistetyt asiat C-27/00 ja C-122/00, Omega Air ym., tuomio 12.3.2002 (Kok. 2002, s. I-2569, 79 kohta); asia C-137/00, Milk Marque ja National Farmers' Union, tuomio 9.9.2003 (Kok. 2003, s. I-7975, 126 kohta); asia C-304/01, Espanja v. komissio, tuomio 9.9.2004 (Kok. 2004, s. I-7655, 31 kohta) ja asia C-210/03, Swedish Match, tuomio 14.12.2004 (Kok. 2004, s. I-11893, 70 kohta).

22 – Se ei tosin sisällä sellaisiakaan säännöksiä, jotka voisivat olla perusteena sille, että jäsenvaltiot asettavat oikeushenkilöt huonompaan asemaan. Tältä osin puitepäättös 2001/220 poikkeaa asiassa C-540/03, parlamentti v. neuvosto (perheen yhdistäminen), 8.9.2005 antamassani ratkaisuehdotuksessa (Kok. 2006, s. I-5769, 99 kohta ja sitä seuraavat kohdat) käsitellyistä säännöksistä, jotka tuntuivat oikeuttavan perusoikeuksien vastaiseen täytäntöönpanoon.

Lopuksi direktiivissä sallitaan, että jäsenvaltiot rajaavat korvauksen maksamisen sellaisiin hakijoihin, joiden vahingot aiheuttanut rikos on tehty 30.6.2005 jälkeen; nyt kyseessä oleva rikos on sitä vastoin tehty noin kymmenen vuotta aikaisemmin.

62. Direktiivi 2004/80 on kuitenkin sijoitettava puitepäätöksestä 2001/220 johtuvaan laajempaan asiayhteyteen. Myös kyseisellä direktiivillä pyritään suojaamaan uhria, ja sen johdanto-osan viidennessä perustelukappaleessa viitataan nimenomaisesti puitepäätökseen. Kuten komissio toteaa, nämä molemmat toimet täydentävät toisiaan ainakin uhrin suojaamista koskevan tavoitteen osalta.

63. Kuten Yhdistynyt kuningaskunta ja komissio perustellusti korostavat, näillä molemmilla toimilla on kuitenkin erilainen kohde, eli puitepäätös – siltä osin kuin se on tässä asiassa merkityksellinen – koskee korvauksen saamista rikosentekijältä ja direktiivi puolestaan korvauksen saamista valtiolta.

64. Näiden toimien välillä ei näin ollen ole toisiaan täydentävää tiivistä suhdetta. Uhrin

käsitteen tulkitseminen yhdenmukaisella tavalla ei ole niiden toiminnan kannalta ehdottoman välttämätöntä, vaan sillä on merkitystä pikemminkin systemaattiselta kannalta. Se voisi helpottaa erityisesti täytäntöönpanoa ja käytännön soveltamista jäsenvaltioissa. Jo tämän merkityksen vähäisyys yhdenmukaisen tulkinnan kannalta saa epäilemään, soveltuuko direktiivi 2004/80 ylipäätään perusteeksi sille, että puitepäätökseen 2001/220 sisältyvää uhrin käsitettä tulkitaan laajentavasti, eli esimerkiksi analogisesti.

65. Puitepäätökseen 2001/220 sisältyvän uhrin käsitteen laajennettua tulkintaa ei kuitenkaan voida edellyttää direktiivin 2004/80 perusteella senkään takia, että direktiivistä ei voida yksiselitteisesti päätellä, että oikeushenkilöt katsotaan siinä uhreiksi.

66. Puitepäätöksestä 2001/220 poiketen direktiivi 2004/80 ei sisällä nimenomaista uhrin määritelmää. Tämä selittyy direktiivin syntyhistorialla. Komission ehdotuksella direktiiviksi rikoksen uhreille maksettavista korvauksista ei tähdätty pelkästään uhreille maksettavien korvausten helpottamiseen rajatylittävissä tapauksissa, vaan myös asettamaan yhteiset vähimmäisvaatimukset uhreille maksettaville korvauksille. Se sisäl-

tää tässä yhteydessä uhrin määritelmän, joka rajoittuu luonnollisiin henkilöihin, ja se kattaa ainoastaan henkilövahingot.²³

67. Neuvosto kuitenkin luopui uhreille maksettavien korvausten yhdenmukaistamisesta.²⁴ Ainoa direktiivin säännös, jossa käsitellään korvausvaatimuksia, on direktiivin 2004/80 12 artikla, jossa säädetään, että jäsenvaltioiden on varmistettava, että uhrin saavat oikeudenmukaiset ja riittävät korvaukset. Lisäksi 2 artiklasta seuraa, että kyse on korvauksista, jotka valtion elimet maksavat.

68. Direktiivin 2004/80 12 artikla voi sanamuotonsa perusteella kattaa uhreina myös oikeushenkilöt, sillä myös ne voivat kärsiä vahinkoa muissa jäsenvaltioissa tahallisten väkivalta rikosten johdosta.²⁵ Ei näin ollen voida sulkea pois sitä, että yhteisön lainsäätäjä on laajentanut edunsaajina olevien uhrien piiriä siitä, mikä komission ehdotuksessa direktiiviksi oli alun perin tavoitteena.

69. Alankomaiden, Itävallan ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitukset sekä komissio ovat kuitenkin sitä mieltä, että ainoastaan luonnolliset henkilöt voivat olla direktiivissä 2004/80 tarkoitettuja tahallisten väkivalta rikosten uhreja. Tämän takia ne esittävät, että rajoittuminen luonnollisiin henkilöihin ilmenee johdanto-osan ensimmäisessä perustelukappaleessa asetetusta tavoitteesta eli henkilöiden ja palvelujen vapaata liikkuvuutta rajoittavien esteiden poistamisesta, johdanto-osan toisessa perustelukappaleessa mainitussa asiassa Cowan annetusta tuomiosta,²⁶ jonka mukaan luonnollisia henkilöitä on suojattava, sekä johdanto-osan viidennessä perustelukappaleessa olevasta viittauksesta puitepäätökseen 2001/220, jossa ainoastaan luonnolliset henkilöt määritellään mahdollisiksi uhreiksi. Luopuessaan komission ehdottamasta yhdenmukaistamisesta neuvosto ei oletettavasti aikonut laajentaa komission ehdotuksen mukaista edunsaajien piiriä oikeushenkilöihin.

70. Siten direktiivin 2004/80 sanamuoto sallii toki sen, että uhrin käsite ulotetaan sekä luonnollisiin henkilöihin että oikeushenkilöihin, mutta on lukuisia syitä rajoittaa se vain luonnollisiin henkilöihin. Tässä asiassa ei ole välttämätöntä määrittää direktiiviin sisältyvän uhrin käsitteen ulottuvuutta lopullisesti, koska se ei joka tapauksessa voi johtaa siihen, että puitepäätökseen 2001/220

23 – KOM(2002) 562 lopullinen (EUVL 2003, C 45 E, s. 69 ja sitä seuraavat sivut).

24 – Ks. vaihtoehtoja käsittelevä puheenjohtajavaltion asiakirja 30.3.2004 pidettyjä neuvoston neuvotteluita varten (neuvoston asiakirja 7752/04, 26.3.2004) ja sen perusteella laadittu luonnos (neuvoston asiakirja 8033/04, 5.4.2004).

25 – Ks. esim. asia C-265/95, komissio v. Ranska, tuomio 9.12.1997 (Kok. 1997, s. I-6959).

26 – Asia 186/87, Cowan, tuomio 2.2.1989 (Kok. 1989, s. 195, Kok. Ep. X, s. 11, 19 kohta).

sisältyvää uhrin käsitettä laajennetaan määritelmän sanamuodosta.

71. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mainitsema direktiivin 2004/80 17 artiklakaan ei voi olla peruste laajentaa uhrin käsitettä oikeushenkilöihin. Kuten Itävalta, Italia, Alankomaat, Yhdistynyt kuningaskunta ja komissio perustellusti esittävät, kyseinen säännös antaa jäsenvaltioille mahdollisuuden säätää suurpiirteisempiä kansallisia säännöksiä. Jäsenvaltiot *saavat* näin ollen katsoa uhreiksi myös oikeushenkilöt. Tästä ei kuitenkaan seuraa, että ne ovat velvollisia toimimaan näin.

72. Puitepäättöksessä 2001/220 tarkoitettuja uhreja ovat siten ainoastaan luonnolliset henkilöt, kun otetaan huomioon myös direktiivi 2004/80.

3. Puitepäättöksen 2001/220 9 artiklan soveltaminen rikosoikeudellisessa täytäntöönpanomenettelyssä

73. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa toisella kysymyksellään tietää, ovatko

puitepäättöksen 2001/220 2 ja 9 artiklan mukaiset uhrin oikeudet voimassa myös rikosoikeudellisen täytäntöönpanomenettelyn aikana. Koska ensimmäiseen kysymykseen annettavan vastauksen johdosta nyt käsiteltävänä olevaan tapaukseen ei liity puitepäättöksessä tarkoitettua uhria, eräät osapuolet ovat sitä mieltä, että tämä kysymys on vain hypoteettinen.

74. Yhteisöjen tuomioistuin on kuitenkin EY 234 artiklan nojalla useaan otteeseen katsonut, että sillä on toimivalta ratkaista yhteisön oikeuden määräyksiä koskevia ennakkoratkaisukysymyksiä sellaisissa tapauksissa, joissa pääasian tosiseikat jäävät yhteisön oikeuden ulkopuolelle mutta joissa yhteisön oikeuden määräyksiä sovelletaan joko kansallisen oikeuden tai pelkästään perustamissopimusten määräysten perusteella.²⁷ Tämän pitäisi päteä myös unionin oikeuden säännösten osalta.

75. Nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa ei voida sulkea pois sitä, että Italian oikeudessa sovelletaan lähtökohtaisesti laajempaa uhrin käsitettä, jolloin myös oikeushenkilöt voivat turvautua luonnollisten henkilöiden hyväksi sovellettavaan menettelyyn, kun ne haluavat toteuttaa heille uhreina kuuluvia oikeuksia.

²⁷ – Asia C-28/95, Leur-Bloem, tuomio 17.7.1997 (Kok. 1997, s. I-4161, 27 kohta) ja asia C-130/95, Giloy, tuomio 17.7.1997 (Kok. 1997, s. I-4291, 23 kohta); ks. myös asia C-231/89, Gmurzynska-Bscher, tuomio 8.11.1990 (Kok. 1990, s. I-4003, 24 kohta); yhdistetyt asiat C-297/88 ja C-197/89, Dzodzi, tuomio 18.10.1990 (Kok. 1990, s. I-3763, 36 kohta); asia C-1/99, Kofisa Italia, tuomio 11.1.2001 (Kok. 2001, s. I-207, 21 kohta); asia C-170/03, Feron, tuomio 17.3.2005 (Kok. 2005, s. I-2299, 11 kohta) ja asia C-3/04, Poseidon Chartering, tuomio 16.3.2006 (Kok. 2006, s. I-2505, 15 kohta).

Tämän puolesta puhuu se, että Italia ei ole pannut nimenomaisesti täytäntöön puitepäättöksen 2001/220 1 artiklan a alakohdan mukaista uhrin käsitettä²⁸ ja että asianomaisissa Italian säännöksissäkään ei ilmeisesti käytetä erityistä uhrin käsitettä.²⁹

76. Mikäli Italian oikeudessa säädetään, että näitä säännöksiä on sovellettava yhdenmukaisesti riippumatta siitä, ovatko uhrin luonnollisia henkilöitä vai oikeushenkilöitä, puitepäättöksen täytäntöönpanomenettelylle asetetuilla vaatimuksilla voi olla merkitystä ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle. Yhteisöjen tuomioistuimen pitäisi tämän johdosta vastata myös tähän kysymykseen.

77. Sisällöltään tämä kysymys koskee sitä, miten tulkitaan puitepäättöksen 9 artiklan 1 ja 3 kohtaa, joissa säännellään uhrille maksettavia korvauksia ja uhrin omaisuuden palauttamista.

28 – Ks. komission asiakirja SEC(2004) 102, s. 3, http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/criminal/doc/sec_2004_0102_fr.pdf. Kyse on uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä 15.3.2001 tehdyn neuvoston puitepäättöksen 18 artiklassa tarkoitetun komission selvityksen (KOM(2004) 54 lopullinen, 16.4.2004) liitteestä, joka on saatavilla pelkästään ranskan kielellä.

29 – Tältä osin lienee kyse uhrille rikosoikeudenkäynnissä maksettavaa korvausta koskevista Italian codice di procedura penale 74 §:stä ja sitä seuraavista pykälistä sekä 538 §:stä ja sitä seuraavista pykälistä sekä takavarikoidun omaisuuden palauttamista koskevista Italian codice di procedura penale 262 ja 263 §:stä.

78. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin lähtee selvästikin liikkeelle siitä, että palautus tulee kyseeseen nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa. Puitepäättöksen 9 artiklan 3 kohdassa säädetään tältä osin, että palautettavat ja oikeudenkäynnin ajaksi takavarikoidut uhrille kuuluvat esineet on, jollei rikosoikeudenkäynnin kannalta ehdottomasti toisin ole tarpeen, palautettava uhrille viipymättä.

79. Koska kyse on sellaisen rahan palauttamisesta, joka on luultavasti siirretty rikoksentekijän tileille tilirahana, vaikuttaa kuitenkin mahdolliselta, että ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen kuvauksesta poiketen kyseinen raha ei jäänyt Saipemin omistukseen. Siten ei liioin pitäisi sivuuttaa uhrille maksettavan korvauksen mahdollisuutta. Tältä osin jäsenvaltiot huolehtivat puitepäättöksen 2001/220 9 artiklan 1 kohdan mukaisesti siitä, että rikoksen uhrilla on oikeus saada kohtuullisessa ajassa rikosoikeudenkäynnin yhteydessä päätös rikoksentekijän velvoittamisesta maksamaan korvauksia, lukuun ottamatta tiettyjä tapauksia, joissa kansallisessa lainsäädännössä on säädetty korvausvaatimuksen käsittelystä muulla tavalla. Tässä yhteydessä ei ole selvitettävä tyhjentävästi, minkälaiset vaatimukset korvauksen käsite kattaa. On kuitenkin ilmeistä, että se kattaa omaisuusvahingot, erityisesti koska 1 artiklan a alakohdassa nimenomaisesti mainitaan taloudelliset menetykset esimerkkinä uhrin kärsimästä vahingosta.

80. Toisin kuin ensimmäisen kysymyksen osalta direktiivillä 2004/80 ei ole huomattavaa vaikutusta tulkintaan. Tämä vastaa direktiivin kohdetta eli sitä, että ilman yksityiskohtiin menevää yhdenmukaistamista säädetään korvauksista, jotka valtio maksaa uhreille. Tämän johdosta se ei sisällä säännöksiä rikoksenteikijän maksettaviksi tulevista korvauksista tai takavarikoidun omaisuuden palauttamisesta uhrille. Se ei liioin koske rikosoikeudenkäyntiä, koska valtion uhrille maksama korvaus toteutetaan yleensä erillisessä julkisoikeudellisessa menettelyssä.

a) Korvauksen maksaminen

81. Korvausten maksamisen osalta jäsenvaltiot huolehtivat puitepäätöksen 2001/220 9 artiklan 1 kohdan mukaan siitä, että rikoksen uhrilla on oikeus saada kohdullisessa ajassa rikosoikeudenkäynnin yhteydessä päätös rikoksenteikijän velvoittamisesta maksamaan korvauksia, lukuun ottamatta tiettyjä tapauksia, joissa kansallisessa lainsäädännössä on säädetty korvausvaatimuksen käsittelystä muulla tavalla.

82. Uhreille on tämän mukaan myönnettävä oikeus saada rikosoikeudenkäynnin yhteydessä päätös rikoksenteikijän velvoittamisesta maksamaan korvauksia. Tähän tilanteeseen liittyy kuitenkin varauksia. Jäsenvaltiot voivat

tietyissä tapauksissa säätää korvausvaatimuksen käsittelystä muulla tavalla. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että jäsenvaltiot olisivat täysin vapaita määräämään uhreille maksettavia korvauksia koskevasta menettelystä, vaan se tarkoittaa vain sitä, että tiettyjen tapausten osalta voidaan soveltaa toisenlaista menettelyä. Uhrien on pääsääntöisesti voitava vapaasti saada päätös rikosoikeudenkäynnin yhteydessä.

83. Rikosoikeudenkäynnin yhdistämisellä korvausta koskevaan päätökseen pyritään siihen, että uhri säästetään ylimääräisen tuomioistuinmenettelyn aiheuttamilta vaihalta ja riskeiltä. Mikäli rikosoikeudenkäynnissä selvitetään tietyt kysymykset tai ne voidaan selvittää siinä suuremmilta vaikeuksilta, puitepäätöksen 2001/220 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut uhrien oikeutetut edut tunnustetaan, kun rikostuomioistuin välittömästi soveltaa näitä tietoja asianomaisissa päätöksissä.

84. Tämä tavoite olisi täyttynyt pääasiassa, jos jo rikosasiassa annettussa tuomiossa olisi siinä määrin kuin mahdollista päätetty Saimille maksettavasta korvauksesta.

85. Komissio tuo kuitenkin perustellusti esiin, että puitepäätöksessä 2001/220 ei

säännellä päätöksentekomenettelyä valtion sisäisessä rikosoikeudenkäynnissä. Puitepäättöksessä sallitaan siten se, että tuomioistuimien päättää ensin rangaistuksesta, ja rikosoikeudenkäynnissä saatujen tietojen perusteella se päättää liitännäisessä oikeudenkäynnissä rikoksentehtäjän velvoittamisesta maksamaan korvauksia. Tältä osin olisi kuitenkin varmistettava, että 9 artiklan 1 kohdassa säädetyn mukaisesti tämä jälkimmäinen päätös annetaan kohtuullisessa ajassa.

86. Se, onko tämä tosiasiallisesti mahdollista, riippuu – kuten erityisesti Alankomaat korostaa – kansallisesta oikeudesta, koska puitepäättöksessä 2001/220 ei ole asiasta nimenomaisia säännöksiä. Jos kansallisessa oikeudessa – vaikka sitä tulkittaisiinkin puitepäättös huomioon ottaen – ei enää sallita korvausta koskevan päätöksen tekemistä rikoksentehtäjän tuomitsemisen jälkeen, tuomioistuimien on tehtävä tämä päätös ennen rikostuomiota tai sen yhteydessä sen mukaan, mitä kansallisessa oikeudessa tältä osin säädetään.

87. Mielestäni ei voida edellyttää, että vaatimus, joka koskee päätöksen saamista uhrille maksettavasta korvauksesta, on esitettävissä koko rikosoikeudellisen täytäntöönpanomenettelyn ajan. Muutoin olisi pelättävissä, että tällaiset vaatimukset esitettäisiin vuosia sen jälkeen, kun rikos on selvitetty oikeudessa.

Mahdollisesta vanhentumisesta huolimatta tämä olisi vastoin puitepäättöksen 2001/220 9 artiklan 1 kohdassa asetettua vaatimusta saada päätös kohtuullisessa ajassa, minkä lisäksi se olisi myös epätarkoituksenmukaista. Tällöin menetettäisiin edut siitä, että sama tuomioistuin antaa yhteisen päätöksen tai ainakin ajallisesti lähekkäiset päätökset rangaistuksesta ja korvauksesta.

88. Tämä koskisi samoin useita oikeudenkäyntejä, joissa puitepäättöstä ei ollut otettava huomioon tuomioon johtaneen oikeudenkäynnin aikana eikä liioin tuomiossa. Nyt käsiteltävänä oleva tapaus on kuvaava: tuomio on peräisin vuodelta 1999 eli ajalta, jolloin puitepäättöstä ei vielä ollut olemassa. Tämän vuoksi siinä ei voitu vielä velvoittaa toimivaltaista tuomioistuinta päättämään korvausvaatimuksista tuomion antamisen yhteydessä tai selvittämään mahdollisia välttämättömiä tosiseikkoja. Jos tällaisissa tapauksissa ei tähän mennessä ole vielä päätetty korvauksista, ei täten liioin voida odottaa, että tulevalle päätökselle annettaisiin etusija riita-asiain oikeudenkäynnissä annettavaan päätökseen nähden.

89. Näin ollen puitepäättöksen 2001/220 9 artiklan 1 kohta ei ole esteenä

sille, että uhreille maksettavista korvauksista päätetään kohtuullisessa ajassa järjestettävässä rikosoikeudellisessa täytäntöönpanomenettelyssä, mutta siinä ei kuitenkaan edellytetä tätä.

b) Omaisuuden palauttaminen

90. Omaisuuden palauttamisen osalta ratkaiseva on puitepäätöksen 2001/220 9 artiklan 3 kohta. Sen mukaan palautettavat ja oikeudenkäynnin ajaksi takavarikoidut uhrille kuuluvat esineet, jollei rikosoikeudenkäynnin kannalta ehdottomasti toisin ole tarpeen, palautetaan uhrille viipymättä.

91. Korvausta koskevasta puitepäätöksen 2001/220 9 artiklan 1 kohdasta poiketen tässä säännöksessä ei säädetä mitään uhrin omaisuutta koskevasta päätöksestä. Komissio katsoo vastaavasti, että säännöstä voidaan soveltaa vain silloin, kun omistusoikeus on riidaton. Itävallan hallituksen tavoin komissio on sitä mieltä, että omistusoikeutta koskeva riita on sitä vastoin luonteeltaan siviilioikeudellinen ja että se ei johdanto-osan seitsemännen perustelukappaleen mukaisesti näin ollen kuulu puitepäätöksen soveltamisalaan.

92. Viitatessaan puitepäätöksen 2001/220 johdanto-osan seitsemänteen perustelukappaleeseen komissio ja Itävalta eivät ota huomioon sitä, että kyseisessä perustelukappaleessa on kyse vain riita-asiaain oikeudenkäynneistä, ei siviilioikeudesta. Se, että puitepäätös ei koskisi siviilioikeudellisia kysymyksiä, johtaisi ristiriitaan 9 artiklan 1 kohdassa tarkoitettun päätöksen kanssa, joka koskee rikosentekijän velvoittamista maksamaan korvaus. Päätös rikosentekijän velvoittamisesta maksamaan korvaus on nimittäin säännönmukaisesti siviilioikeudellinen päätös.

93. Tästä riippumatta on kuitenkin niin, että puitepäätöksen 2001/220 9 artiklan 3 kohdassa ei säädetä mitään omaisuutta koskevasta päätöksestä. Näin ollen tämä säännös lähtökohtaisesti koskee riidattoman omaisuuden eli esimerkiksi uhrin niiden tavaroiden palauttamista, jotka on takavarikoitu todistelutarkoituksessa. Kuten Irlannin hallitus on täysin perustellusti korostanut, puitepäätöksen 2001/220 9 artiklan 3 kohdassa konkretisoituu tältä osin vain omaisuuden suoja koskeva perusoikeus.

94. Lisäksi jokainen omistusoikeutta koskeva riita ei voi olla esteenä säännöksissä tarkoitettulle palauttamiselle. Kun nimittäin rikosoikeudenkäynnin yhteydessä vahvistetaan lainvoimaisesti tämän menettelyn osalta, kenelle kyseinen omaisuus kuuluu, jotta esimerkiksi varastetun omaisuuden ollessa kyseessä voidaan antaa tuomio varkaudesta, tämän vahvistamisen on oltava ratkaiseva myös palauttamisen kannalta. Vain tämä menettelytapa riittää täyttämään puitepäätöksen 2001/220 2 artiklan 1 kohdan

vaatimuksen siitä, että uhrin oikeutetut edut tunnustetaan rikosoikeudenkäynnin osalta. Tosiseikkojen vahvistamisen, joka riittää rikoksentehtäjän tuomitsemiseen, on päätävä myös silloin, kun päätetään uhrin omaisuuden palauttamisesta.

tosiseikkojen vahvistamisiin, kun ne eivät ole ehdottoman välttämättömiä rikosoikeudenkäynnin lopputuloksen kannalta. Tämä kysymys on nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa kuitenkin merkityksetön, sillä kaikki mahdolliset tosiseikkojen vahvistamiset on jo tehty Dell'Orton tuomitsemisen yhteydessä tai niitä ei ainakaan voida enää tehdä.

95. Uhri ei sitä vastoin voi vaatia riidanalaisen omaisuuden palauttamista, jos rikosoikeudenkäynti ei johtanut tällaisiin tosiseikkojen vahvistamisiin. Jäsenvaltiot voivat tältä osin vapaasti jättää omistusoikeutta koskevan riidan riita-asioita käsittelevän tuomioistuimen ratkaistavaksi. Esiin nousee korkeintaan kysymys siitä, miltä osin puitepäättös 2001/220 velvoittaa tuomioistuinta tällaisiin

96. Näin ollen on katsottava, että takavarikoitu omaisuus on palautettava uhrille viipymättä puitepäättöksen 2001/220 9 artiklan 3 kohdan mukaisesti, jos uhrin omistusoikeus on riidaton tai se on vahvistettu rikosoikeudenkäynnissä lainvoimaisesti.

V Ratkaisuehdotus

97. Tämän vuoksi ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa ennakkoratkaisupyyntöön seuraavalla tavalla:

- 1) Uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä 15.3.2001 tehdyssä neuvoston puitepäättöksessä 2001/220/YOS tarkoitettuja uhreja ovat yksinomaan luonnolliset henkilöt, kun myös otetaan huomioon rikoksen uhreille maksettavista korvauksista 29.4.2004 annettu neuvoston direktiivi 2004/80/EY.

- 2) Puitepäätöksen 2001/220 9 artiklan 1 kohta ei ole esteenä sille, että uhreille maksettavista korvauksista päätetään kohtuullisessa ajassa järjestettävässä rikosoikeudellisessa täytäntöönpanomenettelyssä, mutta siinä ei kuitenkaan edellytetä tätä.
- 3) Takavarikoitu omaisuus on palautettava uhrille viipymättä puitepäätöksen 2001/220 9 artiklan 3 kohdan mukaisesti, jos uhrin omistusoikeus on riidaton tai se on vahvistettu rikosoikeudenkäynnissä lainvoimaisesti.